

філософському факультеті не вчать роботі з архівними джерелами і рукописами, але без набуття елементарних навичок такої роботи та археографічного вишколу українська історико-філософська наука ще довгі роки не буде спроможна створити потужну базу вітчизняного джерельного фонду. Отже, дослідження архівів, і в першу чергу вітчизняних архівних колекцій (які хоч і повільними темпами, але все ж таки тривають), є важливою складовою історико-філософського пізнання і сприяє подальшому розробленню методологічного та понятійного апарату в цій галузі.

Оксана Ветлинська, Ірина Козел

МІСЦЕ УКРАЇНСЬКОГО АРХІВОЗНАВСТВА В СИСТЕМІ НАУК: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Архівна справа в Україні сягає глибокої давнини. Перші сховища документів та інших пам'яток були засновані в Київській Русі в IX–X ст. Традиції Києва щодо дбайливого ставлення до історичної пам'яті, збереження духовних скарбів були успадковані і збагачені Галицько-Волинською та Литовсько-Руською державами й набули подальшого розвитку за козацько-гетьманської доби. Великий вплив на архівну справу в Україні справили архівні системи тих держав, до складу яких входили українські землі, насамперед, Литви, Польщі, Австро-Угорщини та Росії. Незважаючи на заборони, переслідування і репресії, архівознавча робота не припинялася.

З XIX ст. започатковане наукове осмислення діяльності архівних установ, джерелознавчої та археографічної практики. Новий поштовх інтенсивному розвитку архівістики дали відновлення української державності, утворення Української Народної республіки, «українізація» 1920-х років, поживлення історико-архівних досліджень у період хрущовської «відлиги».

Серед галузей наук і навчальних дисциплін гуманітарного циклу, роль і значення яких неухильно зростає, одне з чільних місць посідає архівознавство, як система наукових знань про архіви, архівну справу, її історію, теорію і практику.

Словом «архів» у Стародавній Греції називали будинки вищих урядових установ, де ухвалювались і зберігались важливі державні акти.

У сучасній професійній лексиці поняття «архів» має 2 основних значення:

1) соціальна інституція, що забезпечує потреби суспільства у документній інформації через архівні документи, організовуючи їх зберігання і користування ними;

2) сукупність документів, сформованих у результаті діяльності установ, підприємств, організацій, окремих осіб.

Архіви є скарбницями історико-культурної спадщини народу, що охороняється законом. Це також інформаційні системи, де застосовуються новітні інформаційні технології для опрацювання, класифікації, зберігання та використання документів.

Архіви – це ще й установи державного управління і тому тісно пов'язані з різними сферами державного життя.

Архівна справа – галузь життєдіяльності суспільства, яка охоплює наукові, організаційні, правові, технологічні, економічні та інші питання діяльності юридичних і фізичних осіб, пов'язані з накопиченням, обліком, зберіганням архівних документів та використанням відомостей, що містяться в них.

Знання про архіви, самі архіви зародились давно, але наукового характеру набули в країнах Західної Європи у XVIII ст. У Росії та Україні – в середині XIX ст.

На межі XIX–XX ст. виник термін «архівістика». Він був пов'язаний з вивченням історії архівної справи, збиранням і зберіганням документів, розробленням наукових основ організації роботи з документами, їх пошуком, відбором і публікацією.

В 1920-х роках поряд із цим поняттям стали вживати термін «архівознавство», що відображав не лише прикладне, а й теоретико-методологічне призначення цієї галузі знань.

Архівознавство як наука про архіви – порівняно молода історична дисципліна, конституювання якої пов'язане з XIX ст. В Україні активного розвитку вона набула в 1920-х рр., коли відбулося становлення національної школи архівознавства, розроблено теоретико-методичні засади обліку, описування, зберігання архівних документів та використання архівної інформації, при Українському центральному архівному управлінні створено першу наукову установу – Кабінет архівознавства, започатковано архівну періодику, апробовано різні форми архівної освіти. Традиції «золотої доби» української архівістики склали підґрунтя розвитку вітчизняного архівознавства на сучасному етапі. Водночас актуальними для кінця XX–XXI ст. залишаються проблеми архівної науки того періоду, чи не найважливішими серед яких є формування структури науки та напрямів досліджень, підготовка наукових кадрів, здатних забезпечити розвиток теоретичних досліджень.

Архівознавство сформувалось у рамках історичної науки, довгий час його вважали «допоміжною історичною дисципліною». З 1970-х років – спеціальною галуззю історичної науки.

У сучасний період архівознавство набуло статусу автономної наукової системи, в результаті розширення сфери діяльності архівів, збагаченням їх функцій та підвищенням ролі в державно-політичному, науково-культурному і духовному житті суспільства.

Архівознавство – це, перш за все, наукова система, яка вивчає історію, теорію і практику архівної справи, її правові та економічні засади, архівний менеджмент та інформаційні системи, принципи формування і користування архівного фонду, технологію зберігання та реставрації документів.

Предметом архівознавства є тенденції та закономірності становлення і розвитку архівної справи, наукові принципи роботи з документами, експертизи їх цінності, класифікації, відбору для зберігання, технології опрацювання і організації користування архівними документами.

Об'єкт архівознавства – система архівних установ, документальні ресурси з паперовими та іншими носіями, органи управління архівними установами. Крім того, об'єктом українського архівознавства є також архівна україніка, під якою розуміють документальну спадщину українського народу, що відклалася у вітчизняних та зарубіжних архівах.

Архівознавство – складна і багатогранна система знань, яка вивчає історію архівної справи (архівістики), її провідні тенденції і закономірності, опрацьовує науково-теоретичні і методологічні, правові та організаційно-методичні засади функціонування архівних установ, досліджує склад архівної спадщини та її інформаційний потенціал. Будучи однією з підсистем і спеціальних галузей історичної науки, архівознавство складається з низки структурних компонентів як історичного змісту (історія архівної справи, її організації, історія архівознавства, джерельно-інформаційний потенціал архівів), так і неісторичного (теорія і методологія архівознавства, архівне будівництво, архівна політика, архівний менеджмент, архівне законодавство, архівні технології, автоматизовані архівні системи, архівна статистика, архівна етика, архівна евристика, методика архівознавчого дослідження тощо). Усіма цими та іншими компонентами архівознавство тісно пов'язане з різними науками і дисциплінами, воно інтегрує до свого складу надбання інших наук з тим, щоб сформувати цілісну, комплексну систему знань, здатну створити науковий фундамент функціонування і перспективного розвитку архівної сфери, збереження Національного архівного фонду. Саме на цьому наголошує Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи».

Архівознавство як система наукових знань про архівну справу тісно пов'язане з іншими науками та навчальними дисциплінами, насамперед, з історією, правознавством, філософією, культурологією та ін.

Архівознавство є самостійною галуззю наукових знань, яка, з одного боку, органічно інтегрується з історичною наукою, а з іншого – містить спеціальні знання з теорії, історії і практики архівної справи, документознавства, інформаційних систем та ін.

Архівознавство стало наукою завдяки тому, що спирається на загальнонаукові й специфічні методи дослідження. Сукупність цих методів та основоположних принципів науковості, історизму, об'єктивності, всебічності становить методологічну основу архівознавства.

Пріоритетним методом архівознавства є історичний, який разом із логічним та хронологічним уможлиблює ґрунтовне дослідження витоків і розвитку архівної справи, виявлення основних етапів формування архівної системи, з'ясування внеску провідних архівістів в архівну науку і практику, аналіз впливу конкретно-історичних чинників на стан і характер архівного будівництва.

Для забезпечення наукових і соціальних потреб суспільства необхідно вивчення документів, що є одним із найважливіших завдань архівознавства та найчастіше опирається на методи історичного джерелознавства: наукової евристики, класифікації і критики джерел, їх ідентифікації тощо. Крім того, в архівознавстві застосовують методи соціологічних досліджень, статистично-математичного опрацювання матеріалів із застосуванням комп'ютерної техніки та новітніх інформаційних технологій.

Список використаних джерел та літератури

1. Архівознавство : підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / за заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2002. – 356 с.
2. *Калакура Я.* Архівознавство: наука чи система наукових знань? / Я. Калакура // Студії з архів. справи та документознавства. – 1996. – Т. 1. – С. 43–49.
3. Нариси історії архівної справи в Україні / за заг. ред. І. Б. Матяш та К. І. Климової. – Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2002. – 612 с.
4. *Нефедов К. Ю.* Архівознавство : навч. посіб. / К. Ю. Нефедов, О. О. Карпенко. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2008. – 82 с.

Ганна Волкотруб, Людмила Януш

ПРОБЛЕМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ СТАТИСТИЧНОЮ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Статистична інформація щодо масових економічних, соціальних, демографічних, екологічних явищ і процесів, що відбуваються в Україні та її регіонах, знаходить відображення в статистичній документації, яка є одним із найбільш поширених та широко представлених у складі Національного архівного фонду (НАФ) спеціальних видів документації. Для статистичної документації характерна найбільша кількість видів документів із повторюваною інформацією, тому основна проблема, з якою стикаються архіви при комплектуванні цими документами, це надходження на постійне зберігання повторюваної та поглинаючої статистичної документації.

Проблема повторюваності інформації в статистичних документах при комплектуванні ними державних архівних установ постала ще в 1920-х роках, коли в архівах було започатковано роботу з експертизи цінності документів,